

інноваційного потенціалу промислово розвинутих регіонів, дослідити найбільш впливові чинники та фактори що впливають на такий розвиток, надати математичний інструментарій дослідження означених процесів.

Література

1. Армстронг Г. Маркетинг. Загальний курс / Г. Армстронг, Ф. Котлер. – М. : Видавничий дім «Вільямс», 2004. – 608 с.
2. Бреус С.В. Аналіз інноваційної діяльності промислових підприємств в Україні / С.В. Бреус // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 5. – С. 121-128.
3. Гончаров В.М. Формування стратегії управління інноваційним потенціалом промислового підприємства : монографія / В.М. Гончаров, С.В. Коверга, Д.В. Солоха. – Д. : СПД Купріянов.– 2008. – 170 с.
4. Грозний І.С. Інноваційні аспекти трансформації промислових підприємств до ринкової економіки / І.С. Грозний, С.В. Коверга // Проблеми раціонального використання соціально-економічного та природно-ресурсного потенціалу регіону: фінансова політика та інвестиції: Зб. наук. праць (Ювілейний). – Луцьк: Надстир'я, 2004. – Вип. X. – № 1-2. – С. 195-201.
5. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2005р. № 40-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 36. – С. 266.
6. Квасюк Б. Реалістичність і поступальність стратегії / Б. Квасюк // Урядовий кур'єр. – 2006. – 8 квіт. (№ 65). – С. 6-7.
7. Лысенко Ю. Организационно-экономический механизм управления предприятием / Ю. Лысенко, П. Егоров // Экономика Украины. – 2000. – № 1. – С. 86-87.
8. Савчук А.В. Теоретические основы анализа инновационных процессов в промышленности: Монография / А.В. Савчук. – Донецк: НАН Украины. Ин-т экономики пром-сти.– 2006. – 448 с.
9. Твисс Б. Управление научно-техническими нововведениями. – М. : Экономика, 1989. – 271 с.

Надійшла 15.10.2010

УДК 332.1

Д. М. СТЕЧЕНКО

Національний технічний університет України «КПІ»

Т. М. БІСОВСЬКА

ПВНЗ «Тернопільський комерційний інститут»

СВІТОВА ПРАКТИКА КЛАСТЕРИЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ

У статті розглянуто світову практику створення і функціонування кластерів в високорозвинених та країнах пострадянського простору, досвід яких актуальний для України.

In the article world practice of creation and functioning of clusters is considered in highly developed and countries of postsovietsky space, experience of which is actual for Ukraine.

Ключові слова: кластер, моделі кластерів, типи кластерної політики.

Світова економічна система нині характеризується посиленням глобалізації, активізацією розвитку економіки знань, підвищенням конкурентоспроможності країн, регіонів на основі використання кластерних моделей.

Кластерна модель як форма ринкової централізації, зумовлює високий динамізм, швидкі темпи залучення інвестицій та зростаючий рівень конкурентоспроможності товарів і послуг. Вона надає можливості швидкої цивілізованої інтеграції у світове співтовариство, яке можливе лише за умов високих економічних показників [4, 11].

Світова практика уже десятки років успішно використовує кластерні утворення як ефективний інструмент комбінації конкуренції та кооперації: об'єднання в одних сферах допомагають успішно вести конкурентну боротьбу в інших. Досвід розвинених країн засвідчує, що економіка держави, яка базується на кластерах, є конкурентоспроможною, інноваційною та інвестиційно привабливою. Для подальшого розвитку України доцільно було б скористатися багатим світовим досвідом кластерів. Використання кластерних технологій сприяє створенню конкурентоспроможних промислових виробництв, покращенню якості життя населення та налагодженню кооперації підприємств малого, середнього і великого бізнесу.

Європейська кластеризація активізувалася з 1968р., коли в рамках ЄС було створено Генеральний директорат з регіональної політики. У 1975р. був сформований Європейський фонд регіонального розвитку, а в 1988р. Європарламентом була прийнята Хартія регіоналізму і почала функціонувати Рада регіональних і місцевих об'єднань. У 2000р. на саміті в Лісабоні було затверджено обов'язковість формування країнами ЄС національних програм кластеризації, створено «Європейський дослідницький простір» (European Research Area) та затверджено Програму розвитку Регіональних Інноваційних Систем» (RIS) [8]. У лютому 2007р. в

Брюсселі схвалено «Маніфест кластеризації Європи»; 21 січня 2008р. в Стокгольмі оголошено «Європейський кластерний меморандум», що є планом дій Європи по забезпеченню зростання конкурентоздатності [10]. Про значення кластерів свідчить проведення в січні 2001 року в Парижі першого всесвітнього конгресу з локальних виробничих систем, скликаного Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) і міжнародними організаціями, такими як ЮНІДО, Всесвітній банк, Європейська комісія та ін. З 1993 року спеціалісти міжнародної організації ЮНІДО (UNIDO) здійснюють аналітичну підтримку розвитку кластерів.

Кластери визнані ефективним засобом швидкого піднесення економіки на певній території тому, що дозволяють якнайповніше врахувати і використати природні, історичні особливості, їх технічний та кадровий потенціал. Приклад багатьох регіонів, в яких розміщені динамічні промислові кластери, і нині привертає велику увагу національних, регіональних і місцевих органів влади різних країн, які впроваджують в життя кластерно-орієнтовані стратегії.

Існує цілий ряд вже випробуваних практикою систем сприяння формуванню кластерів. У світовій практиці вже склалися основні форми стимулювання малих інноваційних підприємств, в тому числі і в рамках кластерних промислових систем. У США, Франції застосовують пряме фінансування, субсидії, позики, які сягають 50% витрат на створення нової продукції і технологій. У Швеції під це надають позики без виплати процентів. В Англії, Німеччині, Франції створюються фонди впровадження інновацій з урахуванням можливого комерційного ризику, знижують державне мито для індивідуальних винахідників.

Аналіз літературних джерел свідчить, що кластерний підхід ефективний в країнах з високим рівнем індустріального та науково-дослідного розвитку: Данії, США, Фінляндії, Італії, Німеччині, Японії. В країнах пострадянського простору (Росія, Білорусія, Україна та ін.) кластерний підхід в економічному розвитку тільки починає набувати поширення.

Метою статті є аналіз світової практики кластеризації підприємств, визначення її переваг та шляхів упровадження в Україні.

За підсумками звіту про глобальну конкурентоспроможність 2010-2011 рр. Швейцарія зайняла перше місце в рейтингу. Головною перевагою даної країни є висока здатність до інновацій та висока бізнесова культура. Друге місце у рейтингу зайняла Швеція, найбільшою перевагою якої є ефективні та прозорі суспільні інститути. До десятки лідерів ввійшли також Сінгапур (3), Німеччина (5), Японія (6), Фінляндія (7), Нідерланди (8), Данія (9). Цьогорічний рейтинг доводить, що країни-лідери з високим рівнем конкурентоспроможності мають розвинуті економіки, що віддзеркалюються у добробуті даних країн [6].

Кластерам відводиться провідна роль у досягненні конкурентоспроможності регіону, що визначається наявністю тих або інших його конкурентних переваг та сегментів економіки. Саме кластери посилюють конкурентні переваги у визначених галузях і у відповідних регіонах. Тому одна з головних задач у системі підвищення конкурентоспроможності регіону – виявити потенціал його кластеризації.

Парадигма кластерної моделі вперше виникла в США, провідником якої був зокрема Майкл Портер, професор Гарвардського університету. Загальновідомими прикладами кластерного підходу у світі є кластер інформаційних технологій в Силіконовій долині (Каліфорнія, США), силіконове болото (Кембридж, Великобританія), долина техніки (Албані, США). У США більше половини підприємств працюють за такою моделлю виробництва, коли підприємства кластера знаходяться в одному регіоні і максимально використовують його природний, кадровий і інтеграційний потенціал. Як правило, продукція кластерів орієнтована на експорт. Згідно законодавства США, в малому бізнесі виділено 152 великих кластери, які користуються підтримкою держави [9].

Канада має наступний досвід реалізації кластерних ініціатив: біотехнологічний кластер (Монреаль, Торонто, Ванкувер, Оттава, Галіфакс); інформаційно-телекомунікаційний кластер (Ванкувер, Калгарі, Квебек та ін.); кластер високих технологій (Монреаль, Онтаріо та ін.), виноробний кластер (Ніагара); кластер харчової промисловості (Торонто) та ін. Сприяють кластерним ініціативам бізнесу всі рівні влади: федеральний, муніципальний та регіональний.

Країни Європейського Союзу прийняли шотландську модель кластера, при якій ядром такого спільного виробництва стає велике підприємство, що об'єднує навколо себе невеликі фірми. Існує і італійська модель – більш гнучка і рівноправна співпраця підприємств малого, середнього і великого бізнесу. Фахівці вважають, що для країн з перехідною економікою найбільше підходить саме така форма кластерної організації виробництва.

В Італії надзвичайно високою є концентрація індустріальних округів. Ніхто не знає, скільки цих округів існує, бо вони постійно формуються. Італійці створили свою, модель мережевої системи. Наприклад, в Ломбардії працює система підтримки між кластерами, де вивчаються інноваційні, коопераційні, організаційні зв'язки. Австрія за десятиріччя також створила 100 % інноваційну економіку на базі кластерів. Тут спочатку вивчили всі патентні можливості кожного регіону, всіх 9 земель, а вже потім почала створювати кластери. Перший кластер був створений в сфері обробки деревини. Зараз в Австрії лише автомобільних кластерів чотири. Навіть створений кластер дизельних двигунів, які зараз використовують не лише в Європі, але і у Сполучених Штатах Америки.

Кластерні угруповання Німеччини поєднують технологічну, національну та регіональну структуру

держави. До семи найкращих кластерів в сфері high-tech, які отримали право називатися „Silicon Valleys XXI century”, ввійшли Мюнхен, Гамбург, Дрезден. У 2004 році створено автомобільний кластер Verbundinitiative Automobil Nordrhein-Westfalen (VIA NRW, Північна Рейн-Вестфалія) [2].

В Австрії виявлено 76 регіональних кластерів. В залежності від спеціалізації їх поділяють на 6 категорій: промислові, технологічні, освітні, експортні, змішані, кластери сфери послуг. Відомий наукоємний кластер «Біотехнологія та молекулярна медична наука» (Вена), кластер «Дерев'яні меблі» (Верхня Австрія), транскордонні кластери з Німеччиною, Італією, Швейцарією, Угорщиною [9].

У Франції, згідно дослідження національного агентства планування (DATAR) ідентифіковано 144 регіональні кластери і близько 82 кластерів в процесі становлення. Найбільш відомі: наукоємний біотехнологічний кластер Іври Гренобль (м. Іври), Технологічна Долина (різьбонарізання та механіка), м. Верхня Савойя, парфумерно-косметичний, текстильний, виноробний та ін. [9].

Фінляндія активно включилась в кластеризацію своєї економіки після втрати в 1991р. свого основного ринку – СРСР. До 1993р. в країні було розроблено концепцію нової промислової політики на основі кластерної моделі. Було здійснено масштабне дослідження під назвою Advantage Finland – The Future of Finnish Industries [12]. У цій роботі аналізувалась структура, описувались тенденції розвитку і оцінювались перспективи дев'яти основних конкурентоздатних фінських кластерів, в т.ч. лісовий, інформаційний, телекомунікаційний, металургійний, енергетичний, бізнес-послуг, охорони здоров'я, машинобудівний, харчовий, будівельний.

В Іспанії ідентифіковано 142 регіональних кластери, які спеціалізуються на традиційних галузях промисловості, зокрема є кластер станкобудування в Басконії, взуттєвої промисловості в Долині Вінаполо та ін.

На сьогоднішній день Великобританію представляють такі потужні об'єднання – кластер в Кембриджі, кластер в Уельсі, Шотландії, Лондонський кластер.

В Угорщині перший кластер створений в західній Панонії. Це був автомобільний кластер, який використав можливість співпраці з 15 європейськими кластерами. Зараз в західній Панонії працюють 5 кластерів Всі кластери Угорщини – інноваційні. Польща теж швидко пішла цим шляхом. Спочатку вона провела адміністративно-територіальну реформу, створивши 15 воєводств, в кожному з яких є багато можливостей для того, щоб створювати свої інноваційні системи. Наприклад, у Гданську функціонує кластер, який займається біотехнологіями, комп'ютеризацією, електронікою та телекомунікаціями, в якому беруть участь близько 60 компаній.

Як свідчить світовий досвід, велика кількість територіальних одиниць в багатьох країнах обрали промислові кластери основою своєї політики економічного розвитку.

Прикладом створення кластерів в Азії є досвід японської економіки. Особливістю умов японської кластеризації є традиційна схема субпідрядних і субконтрактних зв'язків між рядом великих і мережею середніх і малих підприємств. Типовий великий японський кластер (а їх близько 600) складається з одного головного підприємства, яке користується послугами двох або трьох рівнів фірм, що розміщені, як правило, географічно близько до нього. Самостійні субпідрядники пов'язані з головним підприємством довгостроковими договорами. Наприклад, автомобільний кластер «Тойота» має багатоступінчасту мережу з 122 прямими постачальниками. Це майже 36 тис. субпідрядних малих і середніх підприємств [3].

Показовим прикладом організованого кластера може бути гірничо-шахтний кластер Antofagosta в Чилі, особливостями якого є організація відносин між великими гірничими компаніями та малими та середніми постачальниками, фізична концентрація певних спеціалізованих і неспеціалізованих постачальників навколо гірничих компаній регіону. Пошук найкращих моделей привів до створення інтегрованого постачальницького ланцюга.

У країнах Східної Європи також здійснюються процеси кластеризації. Зокрема, в 5 країнах Вишеградської групи (Венгрія, Польща, Словачія, Чехія, Словенія) кластеризація підтримується спеціальною програмою. До участі підключаються і інші країни, в тому числі Болгарія, Румунія, Україна.

В Росії існує декілька спонтанних кластерів, утворених навколо ключових галузей промисловості – хімічної, нафтогазової, автомобілебудування, металургії, машинобудування і суднобудування. Обговорюються кластерні можливості у лісопромисловому комплексі.

За організаційно-економічними ознаками дослідники виділяють 6 моделей формування промислових кластерів у світі: італійська, японська, фінська, північноамериканська, індійсько-китайська, радянська.

В залежності від ролі держави у формуванні кластерів, досвід зарубіжних країн дозволяє виділити чотири типи здійснення кластерної політики: каталітична, підтримуюча, директивна, інтервенціоністська. Згідно досліджень М. Єнрайта, із 160 регіональних кластерів в 40% місцеві та регіональні органи влади проводять підтримуючу кластерну політику, 20% – каталітичну, 5% – директивну, 2-3% – інтервенціоністську [1].

Досвід найбільш розвинутих країн є досить різноманітний та доводить перспективність використання кластерного підходу в національній економіці. В умовах переходу на інноваційну модель економіки подальший розвиток та посилення процесів формування кластерів конкурентоспроможності має

особливе стратегічне значення для України. Це повинно відобразитися у державних програмах розвитку та у державній регуляторній політиці. Україна має потенціал кластеризації як у високотехнологічних, так і традиційних галузях. Перехід на кластерну структуру економіки сприятиме підвищенню динамічності, збалансованості, ефективності регіонального розвитку, забезпечить високий рівень конкурентоспроможності регіонів.

Література

1. Enright, M. J. Regional Clusters: What we know and what we should know / M. J. Enright. Paper prepared for the Kiel Institute International Workshop on Innovation Clusters and Interregional Competition, 2002. P. 18.
2. The Innovation Cluster of the German Automotive Components Sector, Research and technology Organisations in the Service Economy (RISE) WP 1 Cluster Studies DIW – RISE Working Paper No.3.
3. Бондаренко В. Малые предприятия в системе кластеров [Электронный ресурс] / В. Бондаренко // Бизнес для всех. - 2005. - № 33. - Режим доступа : <http://www.businesspress.ru>.
4. Дудкіна К.А. Кластери як форма ринкової централізації в умовах сучасних світогосподарських відносин: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.05.01 "Світове господарство і міжнародні відносини" / К. А. Дудкіна. – Київ, 2004. – 18 с.
5. Завьялова Е. В. Международные слияния и поглощения: опыт Запада / Е. В. Завьялова, Е. В. Этокова – К. : Рант, 2002. – 344 с.
6. Конкурентоспроможність України: оцінка Всесвітнього економічного форуму [аналітична записка] [Електронний ресурс] : за Звітом про глобальну конкурентоспроможність 2010 - 2011 рр. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/Publication/econom/WEF%20Global%20Comp_ness%202010_1120.pdf.
7. Пятинкин С. Ф. Развитие кластеров: сущность, актуальные подходы, зарубежный опыт / С. Ф. Пятинкин, Т. П. Быкова. - Минск : Тесей, 2008. – 72 с.
8. Руднева П. С. Опыт создания структурных кластеров в развитых странах [Электронный ресурс] / П. С. Руднева // Экономика региона. – 2007. - № 18. - Ч. 2 (декабрь). - Режим доступа : <http://journal.vlsu.ru>.
9. Скоч А. Международный опыт формирования кластеров [Электронный ресурс] / А. Скоч . – Режим доступа : http://www.intelros.ru/2007/04/04/print:page,1,aleksandr_skoch_mezhdunarodnyjj_opyt_formirovanija_klasterov.html.
10. Соколенко С. І. Світовий і національний досвід формування інноваційних кластерів [Електронний ресурс] / С. І. Соколенко. – Режим доступу : <http://ucluster.org/sokolenko/2008/11/svitovyj-i-nacionalnyj-dosvid-formuvannya-innovacijnix-klasteriv>.
11. Толмачев Д. Источник долгосрочного процветания [Электронный ресурс] / Д. Толмачев, Р. Быков. // Эксперт-Урал. – 2008. – № 14 (7 апреля). – Режим доступа : <http://www.expert-ural.com/1-300-4724>.
12. Филиппов П. Кластеры конкурентоспособности – опыт развития кластеров Финляндии [Электронный ресурс] / П. Филиппов // Режим доступа : <http://subcontract.ru>.

Надійшла 10.10.2010

УДК 330.322.3:004

О. М. СТРЕЛІНА, В. А. ГРОМЕНКОВА
Донецький національний університет

РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В МІЖНАРОДНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОСТІР

Розглянуто основні тенденції розвитку інформаційних технологій в умовах інтеграції України в міжнародний економічний простір. Обґрунтовано значення сучасних інформаційних технологій в ефективному функціонуванні економіки країн в цілому та окремих підприємств та компаній. Визначено проблеми розвитку інформаційних технологій в економіці України та на основі вивчення закордонного досвіду та з урахуванням національних особливостей запропоновано напрямки їх вирішення.

The main trends in information technologies in Ukraine's integration into the international economy. The meaning of modern information technologies in the effective functioning of the economy as a whole and individual enterprises and companies. The problems of information technologies on the economy of Ukraine and based on the study of foreign experience and taking into account national peculiarities suggested ways to solve them.

Ключові слова: інформаційні технології, інформаційний простір, ефективність використання інформаційних технологій, розвиток, інтеграція, міжнародний економічний простір.

Постановка проблеми

Сучасний інноваційний розвиток економіки будь якої країни неможливий без стрімкого розвитку так званих «нових», інтелектуальних галузей, провідну роль серед яких займають інформаційні технології. За останні роки в усьому світі значно зріс інтерес до використання інформаційних технологій для